

també ab indults apostòlics, tant llargament confirmats; y axí, tan los seculars, com los ecclesiàstichs y magnats, obtenints magistratura de una y altre jurisdicció, estigan obligats á la entera y real solució de dits drets: no faltan alguns ignorants, desviats de la veritat, y desitjant saber mes de lo que importa, que zelosos de la privada utilitat destruheixan la pública, y sembran zisanya per gra, *perque* judican, ó fingeixen, y publican, *que* los drets de la Generalitat son concedits é imposats per algunas especials causas, faltant las quals, segons diuhen, es licit defraudar dits drets sens escupol de conciencia; axí se son obdurats los cors dels que han de pagarlos, y axí lo patrimoni de la Generalitat se ha reduhit á poch, &c. *Recopilació de 1689. pag. 32.*

Lo mateix en la poesia; com en estos

¿Que miras, ó bell Narcís?... infelís.
Repara que cego estás,ó rapás.
No coneixent, sent tan rara, ...ta cara.
Ansias y sospirs dispara
Ton cor; ¿mes de que serveix?
Mira, repara y coneix,
Infelís rapás, ta cara.

Don Joseph Romaguera.

SINTAXIS.

Tots los homes, que tenen us de rahó y son capassos de articular y formar lletres, parlan y escriuhen ab lo sol llum natural; pero, no tots parlan y escriuhen com se déu; perçó los que desitjan escriurer y parlar correctament, despres de haver après la analogia de una llengua, deuen apendre la sua *sintaxis* y *ortografia*.

La *sintaxis* no es altra cosa, sino unas certas observacions de lo que utilment se ha practicat en lo modo de parlar, donant per reglas las que se han considerat perfeccions, pera que en semblants casos se pratique del mateix modo.

Esta part de la gramática se divideix en *concordancia*, *régimen* y *constructió*.

CONCORDANCIA.

La *concordancia* es lo concert ó conueniencia de unas paraulas ab otras; y es de quatre maneras: del article ab lo nom comú, de nom adjectiu ab substantiu, de relatiu ab antecedent y de nominatiu ab verb.

Del article ab nom comú.

Los noms comuns sempre van acompanyats de un article, que déu concertar ab ells en género y número, axí dihem: *Lo rey, la reyna, los senyors, las senyoras.*

A vegadas se calla lo article, quant los noms comuns estan acompanyats de pronoms ó de noms numerals, com: *Que locura! que desgracia! esta guerra, aquella ciutat, tres mil homes, dos banderas.* No obstant dihem també: *Los tres reys del orient; Los setzabis de Grecia.* Axí mateix se calla lo article, quant al nom comú se li junta un adjectiu de quantitat, com: *Veu molt vi, menja poch pa.*

De nom adjectiu ab substantiu.

Lo nom adjectiu suposa sempre un substantiu, al qual se refereix, y déu concertar ab ell en género y número, com: *Bon home, bona gent, casa vella, soldats valents, donas honradas, homes sabis y literats.*

Lo nom adjectiu no déu convenir en cas ab lo nom substantiu perque los noms

de la llengua cathalana no tenen casos, com se ha dit en la pag. 13.

Algunas vegadas no se expressa lo substantiu; pero se sobrenten, per exêmples, quant dihem: *Deu premia als bons y castiga als mals,* que se enten los homes.

Quant un nom adjectiu se refereix á dos ó á molts substantius, se col·loca al plural, com: *Grecia, Esparta y Roma* ab alguns vicis menos haurian estat mes celebradas.

Si los dos substantius son de diferent género, lo adjectiu déu concertar ab lo masculí, com: *Lo pare y la mare son virtuosos.*

Del relatiu ab lo antecedent.

Lo relatiu suposa un antecedent al que se refereix, y déu convenir ab ell en género y número, com: *No digas mal del dia, que passat no sia. L'home besa mans, que voldria veurer cremadas. Ovella, que bela, pert bocí. Carrega, que plau, no pesa. No hi ha mes cera, que la que crema.* Desgraciats es lo rich, que maltracta als pobres. O fill meu! ama la virtut, que es preciosa.

Algunas vegadas se sobrenten lo ante-

cedent, com : *Qui* molt abrassa , poch estreny , que se enten *lo home que*. Semblantment estos : *Qui* nom dona pa , nom pega. *Qui* no tè vergonya , tot lo mon es seu. *Qui* cara veu , cara honra. *Qui* tè diners , fa sos efers. En la boca del discret , lo *que* es publich , es secret. Prou dejuna , *qui* mal menja. *Qui* canta , sos mals espanta. *Qui* mal fa , mal trobará. *Qui* mal cerca , prest lo troba. *Qui* infants te massa , may mor grassa.

Algunes vegadas convé ab lo substantiu següent , com : *Quin* consell te ha donat? *Quina* virtut es la mes amable? *Quin* sacrament has rebut? *quins* homes! *quinas* donas! *quins* apretos! *que* torments! *que* penas! *que* insolencia! *que* desgracia! *que* miseria!

De nominatiu ab verb.

Un nom en nominatiu (*) demana sempre un verb , y tot verb del modo finit suposa sempre un nominatiu exprés ó sobrentés , concertant ab ell en número y en

(*) Dich *nominatiu* suposant la declinació equivalent de la pag. 13.

persona , com : La *experiencia* es mare de la sciencia. *Cosa* privada es desitjada. Los *dits* de la ma no son iguals. Devot de la verge pura *sia tota criatura*. Lo *home* proposa y Deu disposa. Tot bon caball *ensopega*. *Qui* apadassa son temps passa. Un *previngut* val per dos. Quant los cans lladran alguna cosa senten. *Ell* s'enten , com aquell , *que* balla tot sol. Las bonas festas comensan per la vigilia. Pocas *metsinas* no matan. Las malas *companyias* no portan res de bo. Los *cuydados* del ase matan al traginer. Las *burlas* passan á veras.

Tot nominatiu es tercera persona ; menos *jo* y *nosaltres* , que son primeras ; y *tu* y *vosaltres* , que son segonas , axí dihem : *Jo* coronaré al vencedor , *tu* ensenyas las arts liberals , *nosaltres* cantam , *vosaltres* oiu.

A voltas se calla lo nominatiu , majorment si lo verb está en primera ó segona persona , com quant dihem : Ahont *vages* dels teus hi haja. *Cobra* fama y *calat* á jaurer. En malaltia y en presó *conexerás* ton companyó. *Oirás* y *mirarás* , si *veus* res ho *callarás*. Ho *ha pres* ab la capilla , y ho *deixará* ab la mortalla , en quals exémples se enten *tu* , ó *ell* en lo últim exémples.

També á vegadas se calla lo verb, com quant dihem: Del ou al sou, del sou al bou, del bou á la forca. Lo mercader á la plaça, y lo menestral en casa. Lo cavaller á la guerra, y lo pagés á la terra. Vinyas y donas hermosas de guardar dificultosas, en quals exèmptes se enten, en lo primer *lo lladre se encamina del ou*, &c. y en los altres *deu estar*, ó *son*, &c.

Dos noms en singular volen lo verb en plural, com: Si *tu* y *Tullia estau* bons, *jo* y *Cicero* bons estam. Diu *estam* y *estau* y no *estan* bons; perque lo verb déu convenir ab la persona mes noble; y en gramática la primera persona es mes noble que la segona y la segona mes noble que la tercera. Semblantment dihem: Ni *misa*, ni *dar civada estorvan* llarga jornada. *Lo gest* y la mala *cara trauhen* la gent de casa. *Porch* y *senyor han de venir* de casta. *Amor* y *gravedat* no *passan* per un forat. *Lo joch*, la *dona* y lo *vi fan* tornar lo rich mesquí. *Pèra*, *presech* y *maló volen* lo *vi* molt falló. Encaraque se troban exèmptes en contrari, com: *Caldera vella* y *terrat* sempre *tè* bony ó forat. *Honra* y *profit* no *cab* tot en un sach. *Infant* y *orat* diu la veritat. Sens las *donas* y los *vents* no hi *hauria* tants torments.

RÉGIMEN.

Per *régimen* se enten aquí la relació ó dependència de unas paraulas ab altres; ó be la unió de un verb ab tal ó tal preposició.

Tot nominatiu diu relació ó dependència á un verb del modo finit; y tot verb actiu transitiu regeix un nom, que es lo terme de la sua acció, com: *Pere ama á Deu*, en que la paraula *Pere* regeix al verb *ama*, y lo verb *ama* regeix la paraula *Deu* per medi de la preposició *á*. Lo mateix en estos exèmptes: *La porfia mata la caça*. *Un desorde porta un orde*. *La por guarda la vinya*. *Las tripas portan las camas*. *Moltas candeletas fan un ciri* pasqual. *Barca parada no guanya nolits*. *Lo mentider ha de tenir molta memoria*. Sempre las *festas majors causan* al ventrell *dolors*. No *furtes res á ningú*, ni *digas mentidas tu*.

Lo *régimen*, donchs, es de dos maneres, principal y accessori. Lo principal es lo terme de la acció del verb, com en la damunt dita oració *Pere ama á Deu*, en que la paraula *Deu* es lo *régimen* principi-

pal, porque es la cosa amada ó lo terme del verb *ama*. Lo régimen accessori es lo qui segueix al principal, com en esta expressió: *Dono pa á mos fills*, en la que la paraula *pa* es lo régimen principal, y á mos *fills* lo accessori. Lo mateix en estas: Si no vols tenir desfici, á tos *fills* donals *ofici*. No furtes *res* á ningú. No mostres als *fills* amor. Li sega la *herba* sotal *peus*. No tèn *pels* á la *llengua*. Encara tèn la *llet* als *llavis*. Mira á *tothom* ab *despreci*. Lo *mon* no fou fet en un *dia*. Torna á son *fill* de *mort* á *vida*. Sempre trova *pels* als *ous*. Tu *me* vens *garsas* per *perdius*.

Es molt difícil dar reglas certas pera explicar lo régimen accessori de las parts de la oració; porque com los noms de la llengua catalana no tenen casos ó distintas terminacions, (lo mateix se observa en los de la llengua castellana, francesa é italiana) no podem dir tal nom está en datiu, tal altre en ablatiu, &c.

¿Quin verb, per exemple, es mes amich del datiu que lo verb *Dar*, ni mes amich del acusatiu que lo verb *Acusar*? No obstant, com se podrá afirmar, que en estas oracions: *dono á Pere*, *acuso á Joan*, á *Pere* es datiu y á *Joan* es acusatiu? Ja veig, que dirán, que lo enteniment con-

cebeix datiu en la primera oració y acusatiu en la segona; pero, aquesta distinció intellectual de casos, que no se explica per senyal alguna material, no basta, ni serveix pera establir reglas claras y precisas del régimen.

Mes, objectarán, que ja hi ha notas ó senyals, pera determinar los casos dels noms catalans, com se ha dit en esta gramática pag. 13, y son las preposicions, á *de*, *pera*, *per*, *ab*, &c. aplicadas als noms de esta manera:

Nom.	Pere.
Gen.	De Pere.
Dat.	Á Pere, ó <i>pera</i> Pere.
Acus.	Á Pere.
Voc.	Pere.
Abl.	De Pere, <i>ab</i> Pere, <i>per</i> Pere, &c.

Peró, ¿com podrém coneixer, si la preposició *á* es de datiu ó de acusatiu en los exemples precedents: *dono á Pere*, *acuso á Joan*? y si la preposició *de* es de genitiu, ó de ablatiu, quant dihem: *Aquella casa* distánt *del mar* es *del rey*? puix, podríam pensar, que *del mar* y *del rey* son un mateix cas; porque tenen una matei-

xa preposició *de*. ¿Com podrém saber també, quant se podrà dir promiscuament *pera* ó *á* en datiu, sabent que hi ha certas paraulas, que admeten *á* y no *pera*, com: home aplicat *al* estudi y no *pera* lo estudi: proxím *á* la mort, y no *pera* la mort? Y sem fa precís advertir, que en lo cas de voler arreglar la regencia de las parts de la oració per casos, com en la llengua llatina, y dir, per exèmple, que tal nom ó verb regeix datiu, ó ablatiu, se hauria de declarar, si ha de ser datiu ab *á* ó ab *pera*, y lo mateix del ablatiu, si ab *de* ó ab *per*, &c. Lo que seria de gran treball.

Suposadas estas cosas, lo mes segur, *pera* apendrer lo régimen de las parts de la oració en la llengua cathalana, es atendre las preposicions, ab que se juntan los noms y los verbs de dita llengua. Si encontram en los bons authors, per exèmple, estas expressions: anarem *á* Madrid, se malquistá *ab* sos parents, me recordo *de* la mort, me passejaba *per* la rambla, consta *en* autos, repartirho *entrels* parents, dirém que *anar* regeix la preposició *á*, *malquistar* la preposició *ab*, &c. De lo que se infereix, que la práctica y us dels bons authors, es la regla mes certa y constant en esta materia.

Per regla general tot nom substantiu ó substantivat pot regir la preposició *de*, com: Déu *de* misericordia, criador *del* cel, la llum *del* sol, lo amor *de* Déu, la tassa *de* plata, lo canó *de* ferro, la campana *de* metall.

Los noms adjectius y pronoms regeixen varias preposicions, com: Ple *de* riquesas, liberal *ab* tothom, distánt *del* mar, prop *del* riu, immediat *al* foch, útil *á* la república, aficionat *al* estudi, conforme *als* demes, qui *de* vosaltres, qual *dels* dos, ningú *del* poble, tres *dels* germans, un *d'ells*, quants *d'ells* has vist? Però, los adjectius que signifiquen qualitat, com: *bo*, *sabi*, *fort*, *suau*, no poden regir cas.

Los gerundius y particips tenen lo mateix régimen que sos verbs, com: Jo só participánt *de* 'tas penas, resident *en* la cort, obedient *á* las lleys, castigat *per* lladre, conegut *per* infame, malheut *dels* homes.

CONSTRUCCIÓ.

Per construcció se enten aquí la collocació de las paraulas; ó la recta disposició de las parts de la oració.

Las paraulas en la llengua cathalana se collocan segons lo orde natural de las ideas, dihem: *nit y dia*, y no *dia y nit*, perque la *nit* y obscuritat es anterior á la llum ó al *dia*; dihem: *pare y fill*, perque lo *pare* es anterior al *fill*. Per la mateixa rahó preferim los substantius als adjectius, perque la substancia es anterior á la qualitat, axí dihem: *Dèu meu. Verge santíssima, angels bons, pa blanch, dia clar, cel hermós.*

No apartántse la llengua cathalana del orde natural, que diuhen las ideas, col·loca las paraulas, posánt primerament lo nominatiu ó suposit ab tots sos adjectius, despres lo verb ab tots sos adverbis, en seguida lo régimen principal y finalment los accessoris.

Los oradors y poetas inverteixen á vegadas aquest orde, pera dar més força, vivesa y elegancia á la expressió, y los poetas per lo *estro* del vers y força del consonant.

Exèmples de la sintaxís.

Pera confirmació de tot lo que havem dit siame licit trasladar aquí dos passatges, lo un de 1406 y lo altre de 1689, suposat que en esta materia poden mes los exèm-

ples que las reglas. En efecte, si llegim la arenga, que pronunciá lo rey Don Martí, en lo dia 26 de gener de 1406, la qual publicá Pere Miquel Carbonell, en la crònica de Espanya fol. 252, veurém la verdadera sintaxis, concordancia, régimen y construcció ó estructura gramatical de la llengua cathalana; la qual arenga ab las limitacions, que li aparagué oportunas, la insertá traduhida en idioma castellá Don Antoni de Capmany en lo número XXII de las notas del tomo II de las Memorias históricas sobre la marina, comers y arts de la antigua ciutat de Barcelona. Jo sols trasladaré aquí part de la proposició, que literalment en cathalá es com segueix: «Bona gent: Nos, » volents seguir la manera antiga é acostumada per nostres predecessors, que » en lo principi de llurs corts acostuman » de dir algunes coses per edificació de » llurs pobles; nos havem proposat de » parlar de la gloria del principat de *Cathalunya*; é pensáts en axó, ocurrentment nos un dit de Isaías, que diu: *Clama, » quid clamabo? Omnis caro fœnum, et » omnis gloria ejus quasi flos agri; exci- » catum est fœnum et cecidit flos.* Nostre » Senyor dix al profeta: Crida. Dix lo

„ profeta , qué cridaré? Respon nostre
 „ Senyor : Crida , que tota carn es fe,
 „ y tota la gloria axí com á flor del camp,
 „ en lo qual secat es lo fe y caygué la
 „ flor. Per lo que : Nos *vehent* , que nostre
 „ Senyor havia en tan poca reputació la
 „ gloria mundanal, ne sabiam de *quens* par-
 „ lassem ; sino que , estánts en aquest pen-
 „ sament, venchnos entre mans un dit d'un
 „ sanct doctor solemne y aprobat de sancta
 „ mare Esglesia , que hom appella sanct
 „ Seduli , de *carmine paschall* , que en
 „ lo primer llibre séu nos dona regla é
 „ motiu al nostre dubte , *dihent* : Si los
 „ gentils ab pompa han fets llibres de
 „ llurs ficcions é mil falsías , segons diu
 „ Ovidi en lo *Metamórfosis* ; è si los ge-
 „ gants è los ceutaures per crueltat se fe-
 „ hien posar escrits de llahors , é archs
 „ triumphals , é columnes , per memoria de
 „ llurs batalles , segons diu Suetonio ; é
 „ si de coses no veres , impertinents é
 „ impossibles han volguda tenir la trom-
 „ pa de mentida per llahors de llurs
 „ *amicls* , segons fa Homero *in iliade* : qué
 „ devem nosaltres fer , que som christians
 „ é seguim la veritat , que *vehem* la cosa
 „ manifesta , é *ohim* la veu divinal tot dia?
 „ No dirém les gracies , que nostre Se-

„ nyor ha fetes á tots ; é no dirém les lla-
 „ hors d'aquells *quiu mereixen* , é no di-
 „ vulguerém los merits d'aquells , que han
 „ virtuosament treballat ? E no diu lo
 „ Ecclesiastich : *Laudemus viros gloriosos*
 „ *et parentes nostros in generatione sua* ,
 „ cap. 44. *Ilohem* los varons gloriosos , é
 „ los nostres parents en la sua generació?
 „ E *donchs* : Nos , volents seguir aquesta
 „ ordenança en vosaltres , que sots una
 „ part insigne y poderosa de nostra se-
 „ nyoría , no fictament , no manlevadament ,
 „ no per faules , no per llahor pintada ,
 „ *quare non sunt mihi loquela neque ser-*
 „ *mones* ; mes tan solament pera manifes-
 „ tar la gloria de nostre Senyor , que ha
 „ obrada en vosaltres. E per tal , com no
 „ devem callar la virtut , la gloria é la
 „ noblesa del principat de *Cathalunya* é dels
 „ *cathalans* , podem verificar la paraula per
 „ Nos començada : *Gloriosa dicta sunt de te* .
 „ Noble cort , é noble principat de *Catha-*
 „ *lunya* , é vosaltres *cathalans* : glorioses
 „ coses son dites de vosaltres ; per les
 „ quals paraules son demostrades dues con-
 „ clusions fort singulars : primo com la
 „ virtut molt famosa es clarament demons-
 „ trade , *quia gloriosa dicta sunt* : secundo
 „ de la gent fort valerosa per tot lo mon

«nomenadé, *quia de te.*» Son dignes de
 llegirse los arguments ab que confirma dit
 senyor rey estas dos proposicions, que se
 reduheixen en referir accions famosas y
 heróicas dels cathalans, y que estos han
 tingut gran fama per tot lo mon, los que
 omitesch per motiu de la brevedat, y sols
 trasladaré aquí las paraulas, ab las que
 conclou dita arenga, que son las següents:
 «Peró per conclusió de nostres paraules
 «vos volem dir un acte fort virtuós, quel
 «rey nostre besavi feu, quant tramés lo
 «rey nostre avi son fill en la conquis-
 «ta de Sardenya; lo qual tenint la bande-
 «ra nostra real en las mans, li dix aques-
 «tas paraulas: Fill, *jous* do la bandera
 «nostra antiga del principat de *Catha-*
 «*lunya*, la qual ha un singular privilegi,
 «que es ops que guardets be, lo qual pri-
 «vilegi no es res falsificat, ne improvat,
 «ans es pur é net, é sens falsia é mácula
 «alguna, é bollat ab bulla d'or, y es
 «aquest, ço es: que null temps en camp,
 «hon la nostra bandera real sia estada, ja
 «mes no fou vençuda, ni desvaratada, é
 «açó per gracia de nostre Senyor, é per la
 «gran feultat é naturalesa de nostres sots-
 «mesos; é per aquesta rahó podem *atri-*
 «*buhir* á vosaltres ço que dix Julio Cesar,

«venint de la conquesta de Alemanyá, als
 «seus sotsmesos: Alçats, alçats les vostras
 «banderas, car dignes sots de haver la
 «senyoria de Roma, *axiu* recita Luca en
 «lo primer llibre sèu de les batalles. Be,
 «donchs, podem dir á vosaltres: Alçats, alçats
 «les vostras banderes, car dignes sots de
 «*possehir* lo principat de *Cathalunya.*» En
 veritat esta arenga es antiquada en alguns
 vocables; però la sua construcció ó es-
 tructura de la frase y tota sa gramática
 general, no sols es molt conforme y ajustada
 á las reglas del art, sinó que pot servir
 de modelo pera arreglar nostres es-
 crits al gust y erudició de nostre temps.

Ara, donchs, si llegim lo capitol primer
 de la Recopilació del any 1689, pag. 78,
 que tracta dels drets y vectigals, que son
 propis de quiscuna ciutat, vila ó lloch,
 y de las causas per las quals son insti-
 tuhits y se reputan justs, nos dará una
 idea no sols de la propietat de las veus,
 sinó de la estructura de las paraulas, que
 es ab poca diferencia la mateixa, que la
 del antecedent exèmple, y no dista molt
 del modo que nosaltres parlam. Y no obs-
 tant que cada cent anys se nota alguna al-
 teració en las llenguas vivas; aprofita sem-
 pre coneixer lo art ab que tot temps se ha

parlat la llengua, pera compararla ab lo estil corrent. Dit capitol diu de esta manera, Primerament la ciutat de Barcelona; que es la mes principal y lo cap de *Cathalunya*, entre altres prerrogativas en que *precheix* á las demés, es en tenir plenissims y amples privilegis, pera fer y ordenar moltas cosas, y particularment pera imposar drets y vectigals sobre varias mercaderías y cosas comestibles, que entran é ixen per sos portals, en virtut de concessions, que obtingué de sos serenissims senyors reys; los quals drets y vectigals son justificats segons totas sas condicions; per que son *estatuhits* ab legitima *autoritat* sobre cosas, que son suficient materia de vectigals, y ab deguda forma y proporció; y finalment per justa causa, que es la del be *publich* de la ciutat; perque se *converteix* lo que resulta de aquells en refer y conservar las obras públicas, las fonts y aqueductos, en pagar los salaris de sos molt illustres senyors consellers, los dels *cathedratichs* de la universitat literaria, los dels advocats, *syndich* y oficials de la casa de la ciutat y del *banch* y taula de aquella, y guardas dels portals, y demés oficials y

en pagar diferents *acrehedors* censalistas, y per tenir també reservada en son erari alguna summa de diner per un cas fortuit de guerra, peste, fam y altres semblants, que poden ocorrer. Per lo que ningú pot dubtar de la justificació de dits drets; y per consegüent tèn obligació qualsevol persona de pagar aquells íntegrament y ab tota fidelitat.

Tarragona, antiguissima ciutat de *Cathalunya*, que després de expellits los *carthaginesos* de Espanya, fou colonia dels romans; y de tal manera famosa, é illustre, que de ella prengué nom la citerior part de Espanya, anomenántse *terraconense*; y que si be lo temps la ha *reduhida* á menor població del que era, ab tot *excedeix* vuy á moltas en fortalesa, hermosura y situació, conservántse encara en ella la sede archiepiscopal metropolitana de *Cathalunya*: esta tal gosa també de semblant prerrogativa de tenir drets y vectigals sobre tots grans, oli, vi, carns, molins y pesca, que no es poca en sa platja, y sobre demés cosas semblants: y se aplican també estas impositions á la reparació de las murallas y fortalesas, fonts y demés cosas públicas, y á la satisfacció dels salaris de

„ sos consols y oficials, y á la de sos
„ *acrehedors*.

„ Gerona, que ab la fecunditat del ter-
„ reno y amenitat dels rius *excedeix* á
„ las demès en abundancia y fertilitat de
„ tots fruyts, y població la major de *Ca-*
„ *thalunya* despés de la de Barcelona:
„ esta, donchs, tè també sos drets y vec-
„ tighals imposats sobre blat, farinas y de-
„ mès grans, sobre vi, oli, carns, pescas
„ y demès, á efecte de sublevar las pú-
„ blicas necessitats, si be apenas poden
„ abastar pera socorrer á totas ellas; per-
„ que dels dits vectighals se conservan uns
„ molins junt al riu de Ter molt utils y
„ necessaris, se mantenen una muralla y
„ altres reparos *construhits* pera detenir
„ las inundacions del dit riu de Ter y
„ del de Organyá; pagántse dels *mateixos*
„ drets los salaris de sos consellers, los
„ dels mestres de la universitat, los de
„ sos oficials, y també los carrechs y obli-
„ gacions contractadas per lo be *publich*
„ de la *mateixa* ciutat: y axí no pot
„ dubtarse en manera alguna de la justicia
„ de dits sos drets.

„ Lleyda, memorable ciutat entre los ro-
„ mans per la batalla, que en ella se doná
„ per lo exércit de Julio Cesar contra Ephra-

„ nio y Petreyo, illustre per sa inclita
„ universitat literaria, adornada de diferents
„ privilegis á ella concedits, copiosa y
„ abundant de tots fruyts per las ayguas
„ del Segre, que la fertilisan y regan; tè,
„ donchs, també esta ciutat sos drets è
„ imposicions sobre pa, vi, oli, carns,
„ pesca y demès géneros de mercadería;
„ y així *mateix* tè un moderat vectighal so-
„ bre lo pont de pedra, que se *exhigeix*
„ dels qui pasan per aquell; tots los quals
„ vectighals, attès son moderats è *instituits*
„ pera refecció dels demès edificis *publichs*,
„ y pera satisfer salaris de oficials, y *car-*
„ *rechs*, y obligacions de la *mateixa* ciutat
„ son estats sempre tinguts per justs en
„ sentir dels *theolechs*, canonistas y legis-
„ tas, que han tingut plena noticia de sa
„ institució.

„ Tortosa, deliciosa ciutat per ocasió del
„ Ebro, que la fecunda y hermojeja, fluint
„ per un costat de aquella; rica per la ne-
„ gociació tè per dit riu, per *ahont* se trans-
„ portan fustas las millors, que se treballan
„ en *Cathalunya*, y moltas y diferents mer-
„ caderías; esta tal tè també sos vectighals
„ sobre la pesca, que es en gran abundan-
„ cia, carns, pa, vi, oli y demès coses
„ semblants; y principalment tè una im-

„ posició sobre lo pont de fusta, fabricat y
 „ *construhit* sobre unas barcas ab cadenas
 „ de ferro admirablement y ab singular
 „ artífici lligadas y concatenadas, per que
 „ constánt persistesca á las avingudas y
 „ disminucions del riu; la qual imposició
 „ se cobra y *exhigeix* dels forasters, que
 „ per allí pasan. Los diners, que dels dits
 „ drets resultan, se emplean en reparos
 „ de las murallas, conservació de la ciu-
 „ tat, y en preservarla de la inundació del
 „ Ebro, en mantenir lo dit pont, y en pagar
 „ los salaris als consols y oficials de la
 „ *mateixa* ciutat, y als mestres de la escola
 „ literaria en ella *instituhida* y demès *car-*
 „ *rechs* y obligacions de aquella; per lo
 „ que es evident la justicia de ditas im-
 „ posicions, y que justament se *exhigeixen*
 „ per sos exáctors y ministros deputats per
 „ aqueix efecte.

„ *Omiteixense*, pera evitar prolixítat,
 „ las otras ciutats de *Cathalunya*, com
 „ son *Vich*, Seu de Urgell, Elna, Solsona,
 „ Manresa, Balaguer y altres pobles y
 „ vilas notables com son Valls, Reus
 „ y *Montblanch* en lo archebisbat de Tar-
 „ ragona, Granollers y Mataró en lo bisbat
 „ de Barcelona; *Hostalrich*, Olot y Figue-
 „ ras en lo de Gerona; Perpinyá, Vila-

„ franca de Conflent, Hilla, Prada y Cob-
 „ lliure en lo de Elna; Ripoll, Premiá,
 „ Camrodon y Calaff en lo de *Vich*; Tár-
 „ rega y Cervera en lo de Solsona; Puig-
 „ cerdá, Berga, Tremp, Oliana, Cardona,
 „ Agramunt, Andorra, *Sanahuja* y Torá
 „ en lo de Urgell, y moltas otras vilas,
 „ totas las quals tenen en virtud de sos
 „ privilegis varias imposicions, sobre carns,
 „ pescas, pa, vi, oli, tabernas, molins,
 „ forns y demès; y, segons la averiguació
 „ feta per relacions de homes fidedignes
 „ y noticiosos, tots los dits vectigals,
 „ que per las ciutats y demès poblacions
 „ de *Cathalunya* se exhigeixen son justs;
 „ perque tots tenen las circunstancias ne-
 „ cessarias ab las quals los vectigals *deuhen*
 „ justificarse: y si de la justicia de alguns
 „ se dubtás, ó dubtar se pogués, tan *mateix*
 „ se deurían pagar, fins que averiguada la
 „ materia y *deixat* lo dubte constás evi-
 „ dentment de la injusticia.”

Estos dos exémples indican lo verdader
 caracter y geni de nostra llengua. Però
 dirá algú tal vegada, que son difusos y
 redundans en una gramática per ser tan
 llarchs y dilatats. A lo que responch, que
 se déu considerar que la sintaxis ensenya
 com se texeix la tela de un discurs, ó

com se uneixen unas parts ab las otras, y axó no pot ensenyarse ab exèmples curts ó ab pocas paraulas; es menester extendrer la vista sobre lo dilatat camp de un discurs, y meditar sobre ell la estructura de las diferents parts de la oració y la unió que tenen entre sí.

La continua lectura y meditació sobre los bons authors cathalans ensenyan mes, que las reglas del art. ¿Que preceptes poden preferirse á la meditació de la práctica del bons authors? Estos iluminan sens treball, y de ordinari no se olvidan com las reglas.

Vicis de la oració.

○ Dos vicis son los que poden inficionar la oració en la llengua cathalana. Lo primer se diu *barbarisme* y lo segon *solecisme*. Lo barbarisme se comet, quant se falta á la propietat; per exèmple, cometen barbarisme los que dihen: Jo he *pretengut* un empleo, per jo he *pretés*; jo he *nascut*, per jo he *nat*; jo he *resolgut*, per jo he *resolt*; jo he *sigut*, per jo he *estat*. Cometen també barbarisme los que encontrantse en algun paratge, pregunta lo un á l'altre: ¿ahont está Vosté? ¿per ahont viu? ¿ahont

habita? puix *estar* serveix pera expressar la actualitat ó lloch present, y *habitar* significa viurer ab permanencia en algun domicili, casa ó alberg. També se comet barbarisme, quant se crida á algú, y respon *ja vinch*, en lloch de *ja hi vaig*; puix *anar* se diu de *aquí allá*, y *venir* de *allá aquí*. Igualment es barbarisme, quant se diu *despus ahí*, per *antes de ahí*; puix, *despus ahí* es *avuy*, perque correspon á *despres de ahí*.

Lo solecisme es quant se falta á la concordancia ó régimen, per exèmple si se digués: ma mare y mon pare *es mort*, per *son morts*: en la Barcelona se encontra de tot, en que *el la* es superfluo, perque los noms propis no admeten articles. He vist una carrossa tirada á *sis* caballs, per tirada *de sis* caballs.

ORTOGRAFÍA.

○ La *ortografia* es una part de la gramática, que ensenya á escriurer be y correctament; ço es, ab la puntuació y lletras que son necessarias.

○ Tres son los principis de tota ortografia,